

1 HERMA'S ZOEKTOCHT

Het begint allemaal in 1969. In dat jaar verkrijgt de man van Herma een partij aandelen van zijn vader. Hij vraagt Herma om de koersen van die aandelen een beetje in de gaten te houden. Zelf heeft hij geen tijd en geen belangstelling, hij heeft een matrassenfabriek waarmee hij het druk heeft.

Herma gaat op het verzoek in. Zij heeft niet een speciale achtergrond of opleiding die haar geschikt doet zijn voor dit werk. Zij heeft na haar MULO-opleiding¹ op kantoor gewerkt. Herma had heel graag naar de HBS² willen gaan. Maar die kans kreeg zij niet.

Toen zij achttien jaar was, ging zij naar Engeland, Frankrijk en Duitsland om de talen van die landen te leren. Ze voorzag daar 's ochtends in eigen onderhoud als hulp in een ziekenhuis en 's middags ging ze naar school.

Op haar eenentwintigste kwam ze terug naar Nederland. Ze wilde stewardess worden. Ze werd echter verliefd op de man met wie ze later zou gaan trouwen.³ Toen liet ze haar plan om stewardess te worden, varen. Want haar verloftijden en die van haar geliefde die toen dienstplichtig militair werd, zouden te weinig met elkaar overeen komen. In plaats daarvan nam ze les in steno Nederlands, Duits en Engels en ging ze op kantoor werken als stenotypiste buitenlandse talen.

Herma pakt het verzoek van haar man om de koersen van de portefeuille in de gaten te houden, serieus op. Dagelijks luistert Herma naar de beursberichten op de radio (het programma "*Beursplein 5*") en volgt zij de koersen in de krant. Zij noteert die koersen maar begrijpt er niets van. De koersen stijgen en dalen zonder dat daarvoor een aanleiding lijkt te zijn.

De vraag hoe de wereld van de aandelenhandel in elkaar steekt, fascineert Herma. Ze volgt er enkele cursussen over.

Hoe komen die koersen dan toch tot stand? Wat bepaalt toch hun verloop? Dat zijn vragen die Herma ook nog steeds bezig houden in 1985.

¹ MULO stond voor Meer Uitgebreid Lager Onderwijs.

² HBS stond voor Hoger Burgerschool.

³ En van wie ze uiteindelijk ook weer zou gaan scheiden.

Een ontdekkingstocht met een computer van 35.000 gulden

In 1985 koopt een vriendin van Herma, Margot van den Wijngaard die zij kent van een aandelencursus, een personal computer met een softwareprogramma⁴ en een bijbehorend zwart/wit scherm. Met behulp van de software zouden, zo luidt de manual, voorspellingen kunnen worden gedaan omtrent het verloop van de koersen. De computer met alle bijbehoren kost die vriendin circa 35.000 gulden. Daarbij krijgt zij dan ook een floppy disc met de koersen van aandelen van zo'n zeshonderd binnenlandse en buitenlandse bedrijven. De bedoeling van het computerprogramma is dat die koersen worden geanalyseerd. Daartoe moeten de data (de beurkoersen, omzetten per aandeel en indexen⁵) van die zeshonderd bedrijven handmatig worden ingevoerd. De koersverloop wordt dan zichtbaar gemaakt en dan zouden voorspellingen kunnen worden gedaan. Margot loopt echter vast met het programma en zij vraagt Herma om hulp. Herma is niet enthousiast. Ze heeft een druk sociaal leven en ze wil tijd houden voor haar kinderen. En ze houdt niet van computers; een houding die in die tijd niet ongewoon was. Maar de vriendin blijft vragen en dan besluit Herma om toch op het verzoek in te gaan en haar vriendin te gaan helpen. Herma kan dan in de verste verte niet voorzien dat zij gaat beginnen aan een verbazingwekkende ontdekkingstocht die haar leven voor altijd zal veranderen.

Margot woont in Maaseik in België. Gedurende enige maanden reist Herma twee dagen per week vanuit haar woonplaats Heeze in Noord Brabant naar Maaseik. Samen voeren Herma en Margot de koersen van tientallen beursgenoteerde bedrijven van de afgelopen dagen in in de computer.⁶ Zij voeren (i) de hoogste koers per dag, (ii) de laagste koers per dag, (iii) de slotkoers en (iiii) het aantal transacties in. Al die koersen houden zij op dagelijkse basis bij. De koersen halen zij uit de

⁴ Het software programma heet "*The Savant Investor Series*". De software van Savant staat in die tijd bekend als de Rolls Royce van de softwareprogramma's.

⁵ Een index is een selectie van beursgenoteerde genoteerde aandelen waarvan het gemiddelde koersverloop wordt bijgehouden; een soort 'mandje' met aandelen. De koersen daarvan plegen te worden gezien als een afspiegeling van hoe de beurs het doet. Veel genoemde indexen zijn de Dow Jones Industrial Average, de S&P 500 en de AEX-index. Veel fondsen kiezen ervoor om hun prestaties te evalueren aan de hand van een index (de benchmark). [Encyclo.nl/begrip/index](http://encyclo.nl/begrip/index).

⁶ Akzo, Unilever om er een paar te noemen. De beide vrouwen zien er vanaf om de gegevens van alle zeshonderd bedrijven in te voeren; dat is veel te omvangrijk en daarom te tijdrovend. Bovendien wil Herma eigenlijk alleen maar de software leren begrijpen, daarna zou ze er mee stoppen omdat het haar allemaal te tijdrovend was.

krant en zij luisteren naar de beursberichten op de radio. Ook voeren zij de koersen van de aandelen van de desbetreffende bedrijven in de voorafgaande periode in. Daarnaast houden zij ook de indexen van een aantal beurzen (Amsterdam, Wall Street, Frankfurt en Brussel) bij.

De beide vriendinnen zetten ook het verloop van de koersen om in grafieken op de computer. Alles wordt uitgeprint op printpapier van A4 formaat. De vellen zitten geperforeerd aan elkaar. Bepaalde grafieken tekenen zij daarnaast ook handmatig op papier. Dat laatste doen zij met de koersen van de belangrijkste ondernemingen die zijn genoteerd aan de Amsterdamse beurs, en bij belangrijke buitenlandse indexen. Ze bestuderen dat ook allemaal.

Wat niet werkt of klopt, wordt niet meer toegepast. Ze zoeken en proberen uit. Als ik Herma vraag of, terugkijkend, het werk voor haar een intellectuele uitdaging was, reageert ze verbaasd: *“Die gedachte kwam niet in mij op. We waren eigenlijk aan het, wat we nu noemen, ‘programmeren’. We probeerden er voor te zorgen dat de computer zou gaan doen wat hij moest doen, namelijk het produceren van onder andere grafieken en indicatoren.”*⁷ En we wilden gewoon snappen wat er gebeurde.”

Oprichting van studiebeleggingsclub “De Kasstukken”

Samen met vriendinnen richt Herma in die tijd de studiebeleggingsclub “De Kasstukken” op. Maandelijks komen de dames bij elkaar. Men bestudeert en bespreekt dan met elkaar de financieel economische situatie, men praat over de koersen en men besluit om gezamenlijk te gaan beleggen.

De bijeenkomsten worden soms bijgewoond door Hans van Zutphen, een beleggingsdeskundige van het regiokantoor Eindhoven van de Rabobank. Van Zutphen omschrijft later “De Kasstukken” als “een leuke, enthousiaste en zeer betrokken groep dames die zich verdiepen in micro- en macro-economische ontwikkelingen”. Van Herma herinnert hij zich: “Zij specialiseerde zich in de technische analyse en de interpretatie van cijferreeksen en grafieken. De conclusies die zij daaraan verbond, waren van belang voor het nemen van beleggingsbeslissingen.”⁸

⁷ Met ‘indicatoren’ doelt Herma op aanwijzingen in grafieken voor een mogelijke toekomstige koersbeweging.

⁸ E-mail van Van Zutphen aan mij d.d. 1 september 2017.

Hans van Zutphen zullen we hierna nog een keertje tegenkomen wanneer hij is overgestapt naar Zwitserleven.

Herma wil er mee stoppen maar doet dat toch niet

Het invoeren van alle data is monnikenwerk. Bovendien is de Engelstalige manual die hoort bij het computerprogramma, voor Herma en Margot onbegrijpelijk. Wat in de manual staat, laat zich moeilijk vertalen. En als Herma en haar vriendin doen wat er staat, komt het vaak niet overeen met de werkelijke gang van zaken.

Aan die manual hebben ze dus weinig. Het gaat allemaal erg langzaam. Herma vindt bovendien het tweemaal per week reizen naar Maaseik te zwaar worden. Ze heeft een hekel aan autorijden en ze wil stoppen met het avontuur. Haar vriendin wil echter niet dat Herma afhaakt. De dames spreken dan af dat ze het werk voortzetten in het huis van Herma in Heeze. Dan hoeft Herma niet meer heen en weer naar Maaseik te rijden. De computer wordt overgebracht naar Heeze en geïnstalleerd in de slaapkamer van Herma's oudste dochter, die is dan voor een jaar naar Amerika.

Herma en Margot zetten een nieuwe stap. Ze delen het computerscherm in vier vakken op en geven dan per vak de koersen van vier verschillende bedrijven weer. Ook maken zij daarop zichtbaar hoeveel aandelen er worden verhandeld. Het analyseren van de koersen is echter een heel geploeter; de mogelijkheid om met gekleurde grafieken te werken, bestaat dan nog niet. De softwaremogelijkheden zijn in die tijd vergeleken met nu nog zeer beperkt.

Het werkgebied wordt uitgebreid

Nadat Herma en Margot zo samen een paar maanden hebben zitten zwoegen, komen zij in contact met een bedrijf, genaamd "Stock Data". Dit bedrijf is bezig met het aanleggen van een databank met de koersen van de belangrijkste beurzen in de wereld. Herma en Margot wordt gevraagd om bij wijze van try out die databank te gaan gebruiken. Dat gebruik maken van de data gebeurt door in te bellen. Nu gaan zij ook koersen van een dertiental buitenlandse beurzen invoeren.⁹ Ook halen

⁹ Namelijk de beurzen van België, Duitsland, Frankrijk, Oostenrijk, Zwitserland, Italië, Portugal, Denemarken, de Amerikaanse Dow Jones Industrial Index, de Nasdaq, Canada, Tokio en Spanje.

zij de koersen van internationale rentes en valuta uit kranten, dit ook om een zo breed mogelijk beeld te krijgen van de financiële wereld. Samen hebben ze zo'n vijftien abonnementen op binnenlandse en buitenlandse kranten zoals de Wall Street Journal, en op beleggingstijdschriften zoals the Elliott Wave Theory van de Amerikaanse beleggingsdeskundige Robert Prechter. Zelfs nemen ze een abonnement op de Staatscourant. Herma en Margot zijn onverzadigbaar als het gaat om het verzamelen van data en financieel-economisch nieuws.

Door het maandenlang invoeren en bestuderen van koersen ontwikkelen Herma en vriendin een zekere feeling voor die koersen. Regelmatig krijgen ze koersen van Stock Data door waarvan ze aanvoelen dat die niet kunnen kloppen. Die verifiëren ze dan in de krant. En wanneer de koersen van Stock Data inderdaad niet kloppen, geven zij de juiste data ook door aan Stock Data. Dat doet zich bij voorbeeld voor wanneer een onderneming besluit om de nominale waarde¹⁰ van door haar uitgegeven aandelen op te splitsen; een zogenaamde stock split.¹¹ Dat beïnvloedt uiteraard de koers. Stel een aandeel wordt gehalveerd, dan wordt ook de koers gehalveerd. De aandeelhouder heeft dan ineens tweekeer zoveel aandelen. Als zo'n splitsing niet wordt verwerkt in de koersen, ontstaat een vals beeld. Dat leidt tot verkeerde analyses.

Boswandelingen

De verplaatsing van het werk van Maaseik naar Heeze heeft invloed op de samenwerking. Omdat Herma nu 'thuis speelt' kan zij meer doen. Ook wanneer Margot er niet is, is zij met de koersen bezig. Op die dagen verzamelt zij materiaal dat dan klaar ligt wanneer Margot weer naar Heeze komt. De beide dames bestuderen gezamenlijk Amerikaanse, Engelse en Duitse video's van beursanalisten. Ook bestuderen ze allerlei boeken over beleggingstheorieën. Tijdens lunchtijd maken ze een boswandeling en dan eten ze hun boterhammen

¹⁰ De nominale waarde van een aandeel is het bedrag in geld dat op het aandeel staat vermeld. Voor dat bedrag neemt de aandeelhouder dus deel in het bedrijf. De nominale waarde is dus niet hetzelfde als de werkelijke waarde van het aandeel.

¹¹ Tot een splitsing van de nominale waarde kan een onderneming bij voorbeeld besluiten wanneer de koers van een aandeel te hoog is geworden waardoor het aandeel niet goed meer wordt verhandeld. Raymond Peil is kritisch over stock splits. Hij beschouwt die als een manier om de koers te manipuleren omdat in de praktijk de gesplitste aandelen gezamenlijk meer waard zijn dan de waarde van het oorspronkelijke, opgesplitste aandeel. Zie Raymond Peil, "Geld maakt geld", pag. 141/142.

die ze tevoren hebben gemaakt. Intussen bespreken ze dan wat ze hebben gezien en bestudeerd.

Herma volgt Margot wel nauwgezet maar zij ontwikkelt zich in een andere richting. Anders dan Margot, bezoekt zij seminars, workshops en congressen die worden georganiseerd in het 'circuit'. Bijeenkomsten waar op 'ouderwetse' wijze gedacht en gesproken wordt over koersen, namelijk door ze te bezien in het licht van de financiële en economische situatie.

Herma wil er nog twee keer mee stoppen, maar doet dat toch weer niet

Wat het werk zo tijdrovend maakt, is dat er maar één telefoonlijn is. Die wordt gebruikt om online gegevens van Stock Data binnen te halen. Maar als er iets onduidelijk is en het is nodig dat er gebeld wordt met Stock Data, moet de online verbinding verbroken worden. Is het telefoongesprek afgelopen, dan moet er weer opnieuw worden ingebeld. Voor huidige begrippen is dat enorm primitief. Want nu is iedereen permanent online. Maar in die tijd is dat nog geheel anders.

Herma krijgt er genoeg van en zij wil stoppen. Dan stelt haar man voor dat ze komt werken op het kantoor bij zijn fabriek in Eindhoven. Daar zijn meerdere telefoonlijnen. Herma vindt dat een goed idee. Samen met haar vriendin neemt ze haar intrek in een riante directiekamer. Daar stellen zij de computer op en van daaruit zetten zij het werk voort. Maar na een maand of drie krijgt Herma ook nu weer

genoeg van het autorijden. De afstand van haar huis in Heeze naar de fabriek in Eindhoven is niet zo groot maar er zijn veel files. En autorijden is in de ogen van Herma toch altijd iets van verloren tijd. Nu wil ze echt het bijltje erbij neer gooien, dit tot verdriet van haar vriendin. Ze wil ook weer haar eigen leuke leventje oppakken.

Weer komt de man van Herma met een oplossing. Hij stelt Herma voor om thuis een tweede telefoonlijn te nemen. Ook dat klinkt naar huidige maatstaven nogal potsierlijk. In die dagen was dat voor een particuliere woning een hele stap. Deze oplossing spreekt Herma wel aan. En dus wordt alles weer naar Heeze verhuisd. Ook het manual krijgen zij in die tijd eindelijk onder de knie.

Terugkijkend zegt Herma nu: *“Omdat ik nu vanuit huis kon werken en het verzamelen van gegevens veel efficiënter ging, en omdat we het manual onder de knie hadden, hield ik eindelijk tijd over om bezig te zijn met de verzamelde koersen en om die af te zetten tegen de oscillators en indicatoren. En eindelijk had ik de tijd om in alle rust de grafieken te belijnen en patronen te tekenen. Eindelijk had ik de tijd om mij te verwonderen.”*

Waarom dacht Herma eigenlijk dat er iets te ontdekken viel?

Waar ik bij het schrijven nog wel mee worstelde, was dit: waaróm is Herma eigenlijk op zoek gegaan? Waarom ging zij eindeloos beurskoersen bestuderen? Waarom ging zij zich zitten ‘verwonderen’ (zoals ze het zelf uitdrukte)? Wat was er om zich over te verwonderen? Wat deed haar denken dat er een systeem was of dat er tenminste een verklaring voor de bewegingen in de koersen zou moeten zijn?

Rationeel bezien was er immers geen reden om te denken dat er zoiets als een ordening van de aandelenkoersen zou bestaan. Was er bij Herma sprake van een intuïtie? Dus vroeg ik aan Herma: “Waarom dacht jij eigenlijk dat er iets te ontdekken viel?” Haar reactie luidde: “Deze vraag is mij in al die jaren nog nooit zo gesteld. Ik zal nadenken over een antwoord.”

Daarna kwam ze erop terug. Toen zei ze: “Je stelt de vraag verkeerd. Ik begon niet met mij te verwonderen, ik begon ook niet met zoeken. Dat kwam pas later toen ik ontdekte dat er tussen de koersbewegingen een verband lijkt te zijn; alsof een dirigent de koersen dirigeert en er voor zorgt dat zij in harmonie met elkaar bewegen. Dat verbaasde mij en dat is waarover ik mij ging verwonderen.”

Balans lezen?

Het schrijven van een artikel of een boek is een proces. Je bent er ook mee bezig als je niet schrijft. Op een avond, toen ik met de hond wandelde, kwam ineens de vraag in mij op of Herma balansen kan lezen. Ik had haar er nooit over gehoord, dus ik besloot het haar de eerstvolgende keer te vragen.

Nadat ik mijn vraag had gesteld, hoorde ik haar even aarzelen. Alsof ze bang was voor het effect van haar antwoord op mij want toen wist ik dat ze ‘nee’ zou zeggen; alsof ik haar dan niet meer serieus zou nemen. Toen zei ze: “Nee, dat kan ik niet.” Ik begon te lachen. Ze ontspande en vertelde mij het volgende verhaal.

“Ik had het idee dat je, om goed aandelenkoersen te begrijpen, balansen van bedrijven moest kunnen begrijpen, dat je eigenlijk veel van economie moest weten. Daarom wilde ik economie gaan studeren. Ter voorbereiding daarvan schreef ik me in voor een deelpakket VWO¹²-economie. Die cursus werd gegeven in Eindhoven. Daar ging ik heen met mijn vriendin Willemijn Hiemstra, zij was secretaresse bij de Nederlandse Centrale Vereniging van Beleggingsstudieclubs. Die club ging later samen met de Vereniging van Effectenbezitters (V.E.B.).

Wij moesten ons ondermeer verdiepen in kostprijsberekeningen. Wij dachten dat we ook zouden leren om de prijs van een aandeel te berekenen en dat ook daarvoor vaste regels bestonden. We hadden een hele goede docent. Die hielp ons uit de droom. Deze docent zei op een gegeven moment: “Als je wilt beleggen, verdiep je dan niet in balans lezen. En ga vooral geen economie studeren. Ik heb nog nooit een goed beleggingsadvies gezien dat is gebaseerd op economische afwegingen.”

Die opmerking heeft mijn vriendin en mij aan het denken gezet. Omdat we de stof van het jaar daarop ook veel minder interessant vonden, zijn we met de cursus gestopt. Wel ben ik daarna beleggingscursussen en cursussen technische analyse gaan volgen. Ik raakte ook geïnteresseerd in jaarverslagen en ik nam daarom ook een abonnement op het Financieel Dagblad. Dan kreeg je alle jaarverslagen van beursgenoteerde ondernemingen automatisch toegestuurd.

Maar balans lezen? Nee, dat heb ik dus niet geleerd, dat kan ik gewoon niet.”

¹² VWO staat voor Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs.